

Runjak, Tamara. Rijetkosti u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti : katalog inkunabula i knjiga 16. stoljeća = Raritates typographicae quae in bibliotheca Academiae scientiarum et artium Croaticae asservantur : catalogus incunabulorum et librorum saeculo XVI typis impressorum. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2011. XXV, 645 str. (Izdanja Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti ; sv. 10) ISBN 978-953-154-954-7

Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1868. godine kupuje bogatu privatnu biblioteku Ivana Kukuljevićeva Sackinskog, hrvatskog političara, povjesničara i našega prvog sabirača inkunabula. Otkupljeno je ukupno 10.000 svezaka, od čega 20 prvotisaka, pa je na taj način stvoren temelj i otvoren put za nadgradnju Akademijine Zbirke inkunabula.

Zbirka stare i rijetke građe Knjižnice HAZU, koja danas broji 13.700 svezaka koji datiraju još s početka 16. pa sve do 19. st., danas se čuva u posebnim mikroklimatskim uvjetima u trezoru Knjižnice. Po završetku trogodišnjega znanstvenog projekta 2004. godine, pod nazivom “Organizacija, očuvanje i uporaba hrvatske knjižne baštine”, kojim se htjelo doprinijeti zaštiti te osiguranju dostupnosti vrijedne, kako književne tako i znanstvene baštine koju posjeduje Knjižnica HAZU, nastavilo se s računalnom obradom tj. rekatalogizacijom stare knjižnične građe. Većina staroga knjižničnog fonda pretraživa je pomoću abecednog i stručnog kataloga na listićima, a 2.500 jedinica, kao rezultat već spomenute višegodišnje rekatalogizacije, pretraživo je i u računalnom katalogu. Sveukupan rezultat upravo je navedeni katalog inkunabula i knjiga tiskanih u 16. stoljeću koje Knjižnica HAZU posjeduje. Kako Akademija ima svoju sustavnu izdavačku djelatnost, knjiga je izdana kao 10. svezak biblioteke *Izdanja Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*. Sama autorica, voditeljica Zbirke starih i rijetkih knjiga Knjižnice, katalog je sastavila, bilješkama popratila i, uz Jelicu Leščić, i stručno obradila bibliografske zapise.

Autoričinom uvodu, prevedenom i na engleski jezik, prethodi upečatljiva uvodna studija, također dvojezična (u prijevodu Gorke Radočaj), akademkinje Anice Nazor koja daje vrlo sadržajan pregled primjeraka prvotisaka najvažnijih, kako za hrvatsku inkunabilistiku, tako i za hrvatsku kulturnu baštinu općenito, te tiskanih knjiga iz razdoblja plodonosne izdavačke djelatnosti 16. stoljeća na području Hrvatske. Katalog je podijeljen na tri cjeline: zasebno

popisane inkunabule, hrvatske knjige 16. stoljeća te strane knjige 16. stoljeća. Posebno za ovaj katalog, autorica je svaki zapis, svih hrvatskih i pokoje strane knjige, bogato popratila bilješkama o piscu i samom djelu. Bibliografski opisi svih, kako hrvatskih tako i stranih knjiga, obogaćeni su opširnima napomenama (otisnutim nešto manjim fontom) koje uključuju podatke o predgovoru, posvetama, sadržaju, jeziku, ekslibrisima i tiskovnim osobitostima popisanih primjeraka. Sve knjige (ukupno 491 obrađena jedinica) popisane su po autoru ili po naslovu (ukoliko je autor anonim), a radi lakšeg snalaženja, na kraju kataloga, dodana su kazala imena, naslova, tiskara te predmetno kazalo. Odmah iza kazala popisani su tiskani i elektronički izvori koje je autorica koristila upravo za sadržaj spomenutih napomena. Probrani naslovi popraćeni su bogatim ilustracijama u bojama (220 str. s tablama u bojama) tj. digitalnim preslikama pretežno naslovnica, pri čemu format preslike ne odgovara dimenzijama samog izvornika. Kataložne jedinice pisane nelatiničkim pismom (glagoljicom ili ćirilicom) transliterirane su u latiničko pismo.

Prvi dio kataloga popisuje i opisuje 36 inkunabula (34 naslova) koje se nalaze u vlasništvu Akademijine knjižnice, s 22 stranice ilustracija za 11 pobranih naslova. U Zbirci inkunabula nalaze se dva nepotpuna primjerka hrvatskog prvotiska *Misala po zakonu rimskoga dvora* iz 1483. godine. Naklada ovoga glagoljskog *Misala* nije poznata, a Akademija posjeduje dva od jedanaest sačuvanih primjeraka na svijetu. Upravo zbog ljepote svojih slova, sloga i tiska smatra se da je glagoljski *Misal* najljepša od svih tiskanih glagoljskih knjiga ikada. Knjižnica posjeduje i dvije hrvatske inkunabule: *De natura angelica* (1499.) Jurja Dragišića, utjecajnoga hrvatskog humaniste, filozofa i teologa 15. i 16. st. i *Elegiarum et carminum libri tres* (1477.) Jurja Šižgorića, hrvatskoga latinističkog pjesnika i humaniste, a ujedno i jednog od najvažnijih osoba hrvatskoga kulturnog života 15. stoljeća.

Budući da je Knjižnica HAZU oduvijek posebnu pažnju pridavala skupljanju djela osobito hrvatskih autora i naslova, tzv. *Croatica*, autorica je u drugom dijelu kataloga popisala napose hrvatske knjige 16. stoljeća. Ipak, najveći broj knjiga tiskan je u Veneciji koja je u to vrijeme bila središte europskog tiskarstva. Nadalje, iako je 16. stoljeće razdoblje humanizma, u ovom slučaju tematski prevladava teološka i filozofsko-religiozna literatura na latinskom jeziku. Između ukupno 138 naslova iz ovog razdoblja u trezoru Knjižnice čuvaju se prva izdanja djela Dominka Zlatarića, Hanibala Lucića, Petra Hektorovića, Andrije Čubranovića, Marina Držića, Frane Petrića, Jurja Barakovića, Marka Marulića, Matije Divkovića, Fausta Vrančića, Petra Zrinskog, Pavla Rittera Vitezovića, Ivana Lucića, Baltazara Krčelića te Petra Zoranića,

s posebnim naglaskom na 1. izdanje njegovih *Planina* iz 1569. godine koje predstavljaju danas jedini poznati sačuvani primjerak ovog djela u svijetu. Izdvojena su, gotovo kao samostalna zbirka, djela Matije Vlačića Ilirika, tzv. *Flacijana*, koja broji 56 naslova za koje je autorica odabrala 68 reprezentativnih ilustracija i izdvojila ih kao zaseban dio drugog poglavlja.

Nadalje, veliku vrijednost u Knjižnici HAZU predstavljaju hrvatske knjige pisane na glagoljici i to napose primjerci dviju nacionalnih glagoljskih tiskara: senjske (1494.-1508.) i riječke, Kožičičeve (1530.-1531.). Samo Knjižnica HAZU, u cijeloj Hrvatskoj, ima toliki broj originalnih primjeraka izdanja senjske tiskare: 2 primjerka (potpun i nepotpun) *Naručnika plebanuševa* iz 1507. godine, a iz 1508. godine 4 primjerka *Transita sv. Jerolima*, 3 (od 5) primjeraka *Mirakula Dêve Marije* te 4 primjerka posljednje knjige izdane u toj tiskari (od kojih je jedan potpun), *Korizmenjaka*. Iz glagoljske tiskare modruškog biskupa, pisca i prevoditelja Šimuna Kožičića, Knjižnica posjeduje dva unikatna naslova: *Misal hruacki* iz 1531. godine, najopsežnije i najljepše djelo ove tiskare te *Knjižice od žitija rimskih arhijerejev i cesarov*, povijesno djelo o rimskim papama i carevima u koje je Kožičić unosio i svoja zapažanja. Od hrvatskih knjiga na latinici, u trezoru se čuvaju čak tri primjerka djela *Zagrebačkog misala (Missale secundum chorum et rubricam almi episcopatus Zagrabienis Ecclesiae)* iz 1511., tiskanog u Veneciji, prvog i jedinog tiskanog misala s bogoslužjem po obredu zagrebačke stolne Crkve, s osobito lijepim drvorezima i notnim zapisima za pjevanje koji su bili u upotrebi u zagrebačkoj crkvi sve do kraja 18. stoljeća.

U trećem poglavlju kataloga autorica predstavlja strane knjige 16. stoljeća, 319 naslova sa svega 35 ilustracija, što dokazuje kako je u autoričinom, a tako i u interesu Knjižnice, poglavito domaća stara knjiga. K tome, djela stranih autora koja posjeduje Knjižnica, u svjetskim razmjerima ne predstavljaju niti unikatne, a ni na osobit način vrijedne primjerke, budući da ih možemo pronaći u fondu mnogih europskih Knjižnica. Većinom su to djela grčkih i rimskih klasika, sve češće u prijevodima na narodne jezike, kao i njihova tumačenja.

Za bibliografsku obradu autorica je koristila sljedeće standarde: *ISBD (A): Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih)*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995. te Verona, Eva. *Pravilnik i priručnik za izradu abecednih kataloga. Dio 1: Odrednice i redalice. 2. izmijenjeno izd.* Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. Predmetna obrada rađena je prema UDK tablicama: *Univerzalna decimalna klasifikacija*, 1. hrvatsko srednje

izdanje iz 2005. (prijevod djela *UDC Master Reference File*, version 1998-), a sama izrada UDK oznaka u skladu je s odredbama priručnika I. C. McIlwaine. *Univerzalna decimalna klasifikacija : upute za uporabu*, 2004. Svi kataložni zapisi u skladu su s UNIMARC formatom, a izrađeni su u računalnom sustavu HAZU KS, aplikaciji temeljenoj na UNESCO-ovu softveru CDS/ISIS (Priručnik za UNIMARC, 2. hrv. izd.).

Najopsežniji rad na popisu inkunabula u Hrvatskoj neosporno je katalog Josipa Badalića *Inkunabule u NR Hrvatskoj* (Zagreb : JAZU, 1952.), iako je vjerojatno ostao još uvijek velik broj primjeraka koji nisu ušli u popis. Autorica je ovim katalogom javnosti ponudila prvi cjeloviti popis i opis inkunabula i knjiga 16. stoljeća koji se nalaze u vlasništvu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Time je omogućila svim ljubiteljima stare knjižne građe da steknu uvid u bogatstvo koje se krije na policama Akademijine knjižnice, potičući ih tako na daljnje istraživanje hrvatske knjižne baštine, ne bi li tako možda naišli i na pokojni primjerak prvotiska ili knjige tiskane u 16. stoljeću koji do sada nije bio nigdje zabilježen. Neki od vrijednih primjeraka digitalizirani su i nalaze se u Digitalnoj zbirci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koja je dostupna na mrežnoj adresi <http://dizbi.hazu.hr>, što omogućuje korisnicima diljem svijeta da dobiju na uvid digitalne preslike originalnih djela iz Zbirke stare i rijetke građe Knjižnice HAZU, a da pri tom ne dolaze fizički u Knjižnicu.

Ovaj opsežan popis ujedno je i najljepši poklon koji je Akademija, povodom svoje 150 godišnjice djelovanja, dobila izravno od onih koji vrijedno čuvaju neke od njezinih najvećih blaga.

Zrinka Vitković
zrinka@hazu.hr